

Анотація. У статті розглядається проблема подолання ситуації невизначеності. Подолання невизначеності постає перед особою як певна задача, що досягається шляхом перетворення заданих умов. Однак процес вирішення цієї задачі зумовлений особливостями суб'єктивного осмислення ситуації. Невизначеність постає за умов неповноти знань, сприймання ситуації невизначеності пов'язане із актуалізацією процесів психічної регуляції, ухвалення рішень та реалізації дій.

Ключові слова: соціалізація особистості, ситуація невизначеності, стабілізація невизначеності.

Актуальність (Introduction). Більшість соціальних психологів трактують соціалізацію як двоплановий процес: з одного боку опанування соціального досвіду шляхом інтеграції особистості до соціального середовища, з іншого – процес активного її входження в соціум [4]. Зазначена активність здійснюється шляхом реалізації творчого потенціалу особистості. Відтак у процесі соціального розвитку людина сама перетворює довколишній соціальний простір, змінює його норми. Наукові досягнення зумовили пришвидшення процесу оновлення соціального поля, наслідком якого стала проблема «передачі» досвіду. А соціальній взаємодії притаманна невизначеність, яка нині стала об'єктивною ознакою соціального буття кожного.

Суб'єктивне сприймання невизначеності нерідко зумовлює ситуацію підвищеної тривожності, труднощі самовизначення, соціального вибору тощо. Отже, суперечливість соціалізації сучасної людини полягає в тому, що продукуючи невизначеність як об'єктивно задану соціальну реальність, суб'єктивно особистість прагне її подолати. Тому проблема співвідношення психологічного (суб'єктивного) та об'єктивного в процесі подолання невизначеності нині є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема соціалізації особистості стала предметом багатьох наукових досліджень. Так, О. Белінська потенційну об'єктивну заданість сучасного процесу соціалізації пояснює загальною дестабілізацією соціального життя та ціннісно-нормативною кризою соціуму. Розмитість нормативних моделей зумовлює нездатність агентів соціалізації пояснити логіку подій наступному поколінню, що ускладнює аксіогенез сучасної молоді, формування її життєвого плану [3]. Подолання зазначених труднощів вимагає високої особистої толерантності до невизначеності, яка є одним із чинників суб'єктивної стабілізації. Е. Gentina та Р. Singh основною характеристикою успішної соціальної поведінки особистості визначають уміння орієнтуватися в непередбачуваних соціальних ситуаціях. Вони також наголошують на трансформації ролей агентів соціалізації: не лише старше покоління може сприяти інтеграції молодшого в новий соціокультурний простір, а й молодше покоління сприяє опануванню сучасних принципів взаємодії, інноваційних технологій дорослими [6]. Г. Гігеренцер успішність соціалізації особистості пов'язує з евристичними особистості. Доцільність їх використання пов'язується зазначеним науковцем із низкою показників, найголовнішим серед яких є ступінь прогностичної невизначеності задачі [6]. Н. Талеб вводить поняття антитендентності (зазначеного поняття до цього моменту не існувало) як підґрунтя оволодіння невизначеністю. Сутність антитендентності, її унікальність полягає в тому, що вона дозволяє

людині працювати з невідомістю, робити щось в умовах, коли вона не розуміє, що саме робить – і домагається успіху [6].

Як свідчить аналіз теоретичних джерел, існують певні розходження у трактування проблеми подолання невизначеності. Психологічними чинниками суб'єктивної стабілізації науковці називають різні психічні конструкти (моделі поведінки, когніції, особистісні особливості тощо). Однак різні погляди збігаються в оцінці значущості соціального досвіду особистості в процесі суб'єктивної стабілізації. Також погоджуються дослідники і в наявності взаємозумовленого зв'язку між прогнозуванням, вибором (рішення чи судження) та осмисленням, оцінюванням подій, що відбувалися раніше.

Однак недостатньо обґрунтованим є взаємозв'язок психологічних особливостей особистості та процесу подолання ситуації невизначеності, тому **мета (purpose)** нашої публікації – теоретичне обґрунтування психологічних чинників подолання об'єктивної невизначеності.

У процесі теоретичного дослідження використовувалися **методи (methods)** аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, абстрагування; індукції та дедукції.

Результати (Results). Як відомо, процес соціалізації реалізується у трьох сферах: діяльності, спілкуванні, самосвідомості (В. Москаленко, П. Горностай, Л. Орбан-Лембрик, А. Мудрик). Наголосимо на тому, що теорія діяльності пояснює зазначений процес як динамічну систему взаємодії суб'єкта зі світом. У результаті цієї взаємодії особистості із соціумом відбувається формування психічного образу (мети) та його реалізація [1]. Зрозуміло, що соціальна взаємодія з оточенням, спрямована на подолання невизначеності, буде тісно пов'язана зі здатністю до цілепокладання, прогнозування. Подолання невизначеності постає як певна задача перед особистістю, що досягається шляхом перетворення заданих умов. Однак для вирішення зазначеної проблеми необхідно отримати низку відомостей про неї. Іншими словами, процес подолання невизначеності зумовлений ще й особливостями суб'єктивного осмислення ситуації. Проте за логікою речей, невизначеність постає за умов неповноти знань, сприймання ситуації невизначеності пов'язане із актуалізацією процесів психічної регуляції, рішень та дій.

Детальніше розглянемо окремі аспекти зазначеної проблеми. Прогнозування в психології розглядається як передбачення й оцінка людиною можливих подій (зокрема й при обчисленні оцінки ймовірностей їх настання), як таке, що базується на інтуїції й аналізі, на імовірнісних судженнях і продуктивних рішеннях, які характеризуються новоутвореннями не тільки в результатах, а й у процесуальних характеристиках становлення передбачень [2].

Психологічна реальність передбачень та прогнозів розглядалась у низці досліджень і отримала різноманітні трактування:

- як прогностична діяльність;
- як аспекти регуляції мислення та вчинку;
- як цілепокладання та досягнення мети.

Прогнозування, насамперед, полягає в оцінках людиною можливого як ще не знаного, але вже такого, що враховує «квазі-знання» при регуляції дій і формуванні суджень. Люди з різним інтелектуальним розвитком і різним ставленням до невизначеності будуть приймати рішення неоднаково, ураховуючи виклики невизначеності або відмовляючись від дій на підґрунті неповного орієнтування. Якщо ж мова йде про орієнтування у власних можливостях, цілях і сенсах, то провідними стають самосвідомість і особистісне самовизначення як складові психологічної регуляції вибору.

Обмеженість знань або нестача інформації зумовлена різними причинами:

- суб'єктивне незнання за можливості поповнення необхідних відомостей (нестача знань за браком часу на його поповнення; відсутність знань через недостатність докладених зусиль, що докладаються при аналізі ситуації тощо);
- об'єктивне незнання за відсутності необхідних відомостей у накопиченому людством суспільно-історичному надіндивідуальному досвіді (надіндивідуальних знань)

нях, що опановують ся та присвоюються окремими людьми).

Перша обмеженість знань виявляє індивідуальні відмінності між людьми. У ситуації аналізу другої можна проаналізувати поступ усього людства на шляху вироблення об'єктивного знання.

Принцип невизначеності в методології психологічної науки, як правило, розглядається в контексті розробки уявлень про відкритість людини, з новим трактуванням активності та свідомості особистості. Множинність теорій і множинність принципів у побудові психологічного пояснення, тобто гносеологічний контекст принципу невизначеності, – це те, що сьогодні можна протиставити ідеї редукціонізму в психології. Звернення до категорії невизначеності є спробою переходу від проблематики картини світу на стадіях неklasичної і постнеklasичної науки до основних проблем методології психології: онтологічної та феноменологічної даності психічного, суб'єктивного та об'єктивного у психологічному пізнанні, об'єктивності невизначеності та суб'єктивності детермінізму, співвіднесення категорій діяльності та творчості, співвідношення почуття й розуму в подоланні людиною невизначеності.

Отже, подолання невизначеності – це низка актів вибору, що організовуються як етапи інтелектуальних стратегій людини.

Т. Корнілова процес вибору пов'язує із можливим ризиком у мисленні. Він пов'язаний із небезпекою втрат або виграшем у прагматичних контекстах (здоров'я, ресурсів, репутації тощо). Психологічне поняття ризику задається в різних аспектах:

- ризик як об'єктивно задана можливість і небезпека втрат-придбань;
- як характеристика імпульсивності рішень і дій (праксиологічний аспект);
- як наслідок неповноти орієнтування в ситуації;
- як можливість помилки через нестачу докладених при обмірковуванні зусиль;
- як ситуаційно заданий фактор;
- як особистісне прийняття виклику з боку умов невизначеності [2].

Ю. Козелецький, розкриваючи основну ознаку ризикованих задач, наголошує саме на невизначеності. Він зауважує, що результати, які будуть отримані особистістю при ухваленні рішень, залежатимуть від подій, що неможливо передбачити з повною визначеністю.

Обміркований ризик означає усвідомлену готовність людини здійснювати вибір в умовах невизначеності. Мислення опосередковує стратегії вибору у межах необхідного. Тому за аналогією зі страхуванням ризиків як «колонізацією майбутнього» мислення можна розглядати як психологічний процес побудови людиною свого майбутнього. Спрямованість вибору в умовах невизначеності вимагає особистісного самовизначення, оскільки передбачає процеси сенсоутворення а також орієнтацію в особистісних цінностях. Розглянемо такий аспект ризику в мисленні як можливість обдумати немислиме.

Можливе в мисленні – це не тільки характеристика часової перспективи обмірковування чогось, але й підґрунтя креативних рішень, які відображають створення до того часу невідомого нового. Традиційно було заведено говорити про ризик незнання, а нині виникла така проблема, як ризик знання. Йдеться не тільки про те, що знання може стати небезпечним (особливо коли потрапить в руки аморальної людини), і навіть не про стару проблему «багато знань – багато суму». Ризик пов'язаний із самою ідеєю конструювання людиною образу світу та створення себе в ньому. Поняття «конструювання» тут означає не стільки врахування конструктивістської парадигми (у філософії пізнання і психології), скільки ту ідею саморозвитку людини, яка більшою мірою пов'язується з особистісним самовизначенням. Подумати про щось і побажати цього – ось лінія взаємодії пізнавальної й особистісної сфер; помислити і злякатися – інший варіант.

Але не помислити про щось може означати й нереалізованість, а не просто помилку в ситуації вибору. Інший аспект теми – «самоздійснювані пророкування» (коли настає подія, передбачення якої ніби підготовлене самою можливістю людини помислити про

неї). Людина в процесі мислення розширює і примножує сферу мислимого й немислимого.

Т. Корнілова джерелом ризику вважає не лише небезпеки, а й евристики. Це поняття фіксує можливу селективність вибору, що означає неповноту аналізу ситуації, а отже, неповноту отримуваної інформації, нерозгорнутість висновків (пропущені ланки) та певні стратегії, у яких критеріями обмежень аналізу можуть бути різноманітні психологічні механізми (емоції, обмеження пам'яті, упередження особистості) [5].

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, подолання невизначеності зумовлене психологічною регуляцією вибору, – це низка актів вибору, що організуються як етапи інтелектуальних стратегій людини. Самосвідомість особистості та її самовизначення є чинниками об'єктивної регуляції. Люди з різним інтелектуальним розвитком і різним ставленням до невизначеності (толерантністю / інтолерантністю) будуть приймати рішення неоднаково, приймаючи виклики невизначеності, спрямовуватимуть власну активність на суб'єктивну стабілізацію та подолання невизначеності або відмовлятимуться від дій на підґрунті неповного орієнтування.

Список використаних джерел

1. Загальна психологія підручник / С. Д. Максименко [та ін.] ; заг. ред. С.Д. Максименко. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.
2. Корнилова Т. В. Толерантность к неопределенности и эмоциональный интеллект при принятии решений в условиях подсказки / Т. В. Корнилова // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2015. – Т. 11., № 4. – С. 19-36.
3. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія / В. В. Москаленко. – К.: Фенікс, 2013. – 539 с.
4. Мудрик А. В. Социализация человека: учеб. пособ / А. В. Мудрик. – М.: Академия, 2006. – 304 с.
5. Психология неопределенности: Единство интеллектуально-личностного потенциала человека [Корнилова Т. В., Чумакова М. А., Корнилов С. А., Новикова М. А.]. – М.: Смысл, 2010. – 334 с.
6. Талеб Н. Н. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса / Н. Н. Талеб / Пер. с англ. Н. Караева. – М.: ООО «Издательская Группа «Азбука-Аттикус», 2014. – 768 с.

References

1. Maksymenko, S. D. (2004) [ta in.] Zahal'na psykhohohiya pidruchnyk [General psychology textbook]. Vinnytsya: Nova knyha, 704.
2. Kornilova, T. V. (2015) Tolerantnost k neopredelennosti i emotsionalnyiy intellekt pri prinyatii resheniy v usloviyah podskazki [Tolerance to uncertainty and emotional intelligence in decision-making tips conditions]. Psihologiya. Zhurnal Vyisshey shkolyi ekonomiki. T. 11, 4.
3. Moskalenko, V. V. (2013) Sotsializatsiya osobystosti: monohrafiya [Socialization]. K.: Feniks, 539.
4. Mudryk, A. V. (2006) Sotsyalyzatsyya cheloveka: ucheb. posob [Socialization person]. – M.: Akademyya, 304.
5. Kornilova, T. V., Chumakova, M. A., Kornilov, S. A., Novikova, M. A. (2010) Psihologiya neopredelennosti: Edinstvo intellektualno-lichnostnogo potentsiala cheloveka [Psychology of Uncertainty: The unity of the human intellectual and personal potential]. – M.: Smyisl, 334.
6. Taleb, N. N. (2014) Antihrupkost. Kak izvlech vyigodu iz haosa [Antihrupkost. How to benefit from the chaos]. M.: ООО «Izdatelskaya Gruppya «Azбуka-Attikus», 768.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ СТАБИЛИЗАЦИИ ОБЪЕКТИВНОЙ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ

Л.М.Омельченко

Аннотация. В статье рассматривается проблема преодоления ситуации неопределенности. Преодоление неопределенности предстает перед личностью как определенная задача, достигается путем преобразования заданных условий. Однако

процесс решения этой задачи обусловлен особенностями субъективного осмысления ситуации. Неопределенность возникает в условиях неполноты знаний, восприятия ситуации неопределенности связано с актуализацией процессов психической регуляции, принятия решений и реализации действий.

Ключевые слова: социализация личности, ситуация неопределенности, стабилизация неопределенности.

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF STABILIZATION OF OBJECTIVE UNCERTAINTY

L.M.Omelchenko

Annotation. The article deals with the problem of overcoming the uncertainty of the situation. Overcoming uncertainty appears to the person as a certain task is achieved by converting the given conditions. However, the process of solving this problem is due to the peculiarities of subjective interpretation of the situation. Uncertainty arises in conditions of incomplete knowledge, perception of a situation of uncertainty associated with the actualization of the processes of mental regulation, decision-making and implementation of the action.

Keywords: socialization of the individual, the situation is uncertain, stabilization of uncertainty.

УДК 37.035.6-053.67

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

А. В. ПАВЛЮК, студентка магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
С. В. ВИГОВСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: alinapv20@ukr.net, vygovsjka@ukr.net

Анотація. У сучасному українському суспільстві патріотичне виховання набуває особливого значення. Актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Патріотичне виховання населення спрямоване на забезпечення цілісності, що є головною складовою української національної ідеї. У статті проаналізовано основні поняття і проблеми патріотичного виховання молоді та виявлена його роль для суспільства та нащадків, розглядається розуміння патріотичного виховання сучасної молоді як громадян України. Патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу студентської молоді, головною метою якого є набуття молодими громадянами соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування звичаї та традицій українського народу. Патріотичне виховання молоді реалізується шляхом виховання правової культури, формування духовних цінностей українського патріота, вшанування національної пам'яті, забезпечення духовної єдності поколінь, створення умов для розвитку громадянської активності. Результатом патріотичного виховання є утвердження національної самосвідомості молоді, формування в молоді характерних рис патріота, готовність до захисту Батьківщини, збереження стабільності в суспільстві, створення ефективної виховної системи патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, національні традиції, національна свідомість.

Актуальність (Introduction). У сучасних реаліях, коли в Україні відбуваються динамічні суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, проблема патріотичного виховання дітей та молоді набуває особливої актуальності. Патріотичне виховання дає змогу